

LATVIJAS UN LIETUVAS SAKRĀLĀS ARCHITEKTŪRAS SAIKNES 19. GS. OTRAJĀ PUSĒ–20. GS. SĀKUMĀ

Jānis Zilgalvis,
Dr. arch. (Latvija)
Nijole Lukšionīte,
Dr. art. (Lietuva)

Atslēgas vārdi: *Latvijas un Lietuvas arhitektūras vēsture, sakrālā arhitektūra, Lietuvā un Latvijā praktizējošo arhitektu darbība*

19. gs. otrajā pusē–20. gs. sākumā Rīgas Politehnikumā izglītību guvušie, Latvijā praktizējošie arhitekti sekmēja jaunu stilistisko strāvojumu izplatību Lietuvā. Šajā laika periodā pēc arhitekta K. E. Strandmaņa un būvinženiera F. fon Viganovska projektiem Lietuvā tika uzcelts ievērojams skaits baznīcu, kas šodien veido mūsu kaimiņzemes minētā laika posma sakrālās arhitektūras mantojuma nozīmīgu daļu. Viņu darbi Latvijā ir ne mazāk ievērojami. Lietuvā darbojusies arī vesela virkne citu arhitektu, kas izglītību bija guvuši minētajā Rīgas mācību iestādē. Ideju, domu un pieredzes apmaiņa veicināja kvalitatīvas sakrālās arhitektūras rašanos, ar kuru varam lepoties vēl šodien gan Lietuvā, gan Latvijā. Šo saikņu un kultūras vērtību rašanās atspoguļojums ir arī šī raksta mērķis.

Bija laiks, kad Latvija un Lietuva kopā iekļāvās Krievijas impērijas sastāvā. Saiknes arhitektūras jomā drīzāk bija esošās politiski ekonomiskās situācijas epizodiski diktētas, nevis patstāvīgu sakaru un kontaktu noteiktas. Neskatoties uz to, šīs saiknes 19. gs. otrajā pusē–20. gs. sākumā lielā mērā noteica eklektisma un jūgendstila arhitektūras attīstību Lietuvā, vienlaicīgi bagātinot Latvijas arhitektu darbības iespējas un izpausmes.

Liela nozīme bija arī Rīgas Politehnikuma dibināšanai¹, 1869. gadā tur tika atvērta Arhitektūras nodaļa. Tajā sagatavotie arhitekti bija nepieciešami strauji augošajai Rīgas pilsētai, taču zinības būvmākslā apguva arī studenti, kas vēlāk praktizēja arī citās vietās, tostarp Lietuvā.

Jaunākie pētījumi šajā jomā ļauj secināt, ka Latvijas un Lietuvas kontakti arhitektūras attīstībā veidojās vairākos virzienos. 19. gs.

otrajā pusē katoļu baznīcu un muižu ēku, galvenokārt dzīvojamo ēku pasūtītāji vērsās pie Latvijā praktizējošiem arhitektiem. Pēc 1863. gada sacelšanās sekoja stingras represijas, tika aizliegta katoļu baznīcu celtniecība un to remonts. Tikai atsevišķos gadījumos visai ietekmīgiem un bagātiem muižniekiem izdevās iegūt būvniecības atļauju, un projektētāju tie meklēja lielākoties ārpus Lietuvas. Te savu lomu spēlēja neuzticība Krievijas arhitektiem. Viens no pasūtītājiem bija Reinolds Tīzenhauzens (*R. Tiesenhausen*), kura dzimtas īpašumā kopš 18. gs. bija Rokišķu miests, vēlāk pilsēta. Te 1864. gadā nodega vecā koka baznīca un tās vietā tika celta jauna — Sv. Mateja katoļu baznīca (1868–1870, arh. G. fon Šahts (*G. von Schacht*)).² Minētais pasūtītājs vairākkārt konsultējies ar Rīgas arhitektu J. D. Felsko (*J. D. Felsko*),³ taču būvuzraudzību vēlāk uzņēmies Liepājas

arhitekts Maks Pauls Berči (*M. P. Bertschy*). Baznīca ir trīsjomu, ar poligonālu apsīdu, bez torņa, un tās draudzes telpas ārsienas ritmiski sadala kontrforsī. Baznīcas galvenā fasāde, atbilstoši iekšējai struktūrai, sadalīta trīs joslās, vidusdaļu izceļot ar diviem kāpienveida kontrforsiem. Divslīpju jumta malas aizsedz kāpienveida zelminis ar dekoratīviem tornīšiem. Dievnama tornis ir brīvastāvošs (1883, arh. G. Verners (*G. Verner*)), viņa darbs ir arī kapela un mūra žogs). Baznīcas celtniecības darbus vadījuši vairāki būvuzņēmēji, to vidū arī Johans Vilhelms Rīge (*J. W. Rüge*) no Liepājas. Viņš realizējis daudzas M. P. Berči projektētās ēkas — mūrnieka amatu apguvis Vācijā un no 1869. gada strādājis Liepājā, no 1871. gada nodibinājis savu patstāvīgu uzņēmumu.

J. D. Felsko neapšaubāmi varēja konsultēt R. Tizenhauzenu baznīcas veidošanas iecerē. Daļa viņa plašāk pazīstamo un ievērojamāko darbu jau bija tapuši. Tās bija Rīgas baznīcas, kuru nav ļoti daudz, taču lielākā daļa ierindojama labāko Latvijas *stilu atdzimšanas* laika dievnamu vidū, piemēram, Anglikāņu baznīca Vecrīgā (1853–1859), vecā Sv. Ģertrūdes luterāņu baznīca (1864–1869), Sv. Trīsvienības luterāņu baznīca Sarkandaugavā (1876–1878), kā arī ārpus Rīgas celtā Piņķu Sv. Nikolaja luterāņu baznīca (1872–1874) un Sv. Katrīnas luterāņu baznīca Viļķenē (1864–1867).

1897. gadā Lietuvā tika atcelts aizliegums celt katoļu baznīcas, kas veicināja daudzas jaunas iniciatīvas. Gan pilsētās, gan nelielos miestīņos sākās jaunu dievnamu celtniecība. Tie pārsvarā bija gotiskās formās ar augstiem piramidāliem torņiem. Šajā laikā Lietuvā veiksmīgi darbojās zviedru izcelsmes arhitekts no Liepājas — Kārlis Eduards Strandmanis (*K. E. Strandmann*).⁴

Liepājā dzīvojušā, zviedru izcelsmes arhitekta (1867–1946) darbība sakrālās arhitektūras jomā tiek aktīvi apzināta. Pēc pamatizglītības iegūšanas, K. E. Strandmanis studējis Tehniskajā augstskolā Stokholmā, taču nav

1. att. Palangas katoļu baznīca (1897–1907, arh. K. E. Strandmanis)

apstiprinājuma, ka viņš šo skolu pabeidzis.⁵ Lietuviešu pētnieks K. Jasens norāda⁶, ka pēc mācību beigšanas sekojis jaunā arhitekta praktizēšanās posms pie norvēģu arhitekta Andreasa Buges (*A. Bugge*), kurš bija beidzis Berlīnes būvakadēmiju, strādāja Zviedrijā un arī Norvēģijā. Viņš kopā ar K. E. Strandmani darbojies Zundsvales pilsētā Zviedrijā, kur A. Buges projektēta ir pilsētas domes ēka. 1893. gadā K. E. Strandmanis atgriezies Stokholmā. Kā norāda minētais K. Jasens, tālāk K. E. Strandmanis strādājis arhitektu Gustava Hermansona (*G. Hermansson*) un Ādolfā Emīlā Melandera (*A. E. Melander*) birojos Stokholmā. Lai arī nav dokumentāli pierādāms, kuru augstskolu tieši K. E. Strandmanis ir beidzis, viņa darbi liecina par vispusīgu izglītību arhitektūras jomā.

2. att. Jelgavas katoļu baznīca
(1904–1906, arh. K. E. Strandmanis)

1894. gadā K. E. Strandmanis ierodas Liepājā, pilsētā, kas kļūs par viņa dzīvesvietu vairākus gadu desmitus. Šajā laikā Liepājas saimnieciskajā dzīvē vērojams uzplaukums. Tās osta izvērtās par vienu no nozīmīgākajām Krievijas impērijā, attīstījās rūpniecības uzņēmumi, tika celtas jaunas sabiedriskās un dzīvojamās ēkas. Liepājā arhitektam vajadzēja būt darba pilnām rokām, taču savā radošajā mūžā arhitekts vairāk praktizējis ārpus Latvijas — viņa projektētas ir aptuveni trīsdesmit baznīcas Lietuvā. Tās ir ievērojamas neogotikas un neoromānikas celtnes.⁷ Viena no pirmajām ir no sarkanajiem ķieģeļiem celtā neogotiskā trīsjomu baznīca ar izvērstu transeptu Palangā (1897–1907), vietā, kas līdz Pirmajam pasaules karam piederēja pie Kurzemes guberņas. Viņa darbi ir arī katoļu baznīcas Plungē (1902–1933), Gruzdiu

(1896–1904), iespaidīgā divu torņu trīsjomu baznīca ar fantastisku gotisku interjeru Šveķšnā (1901–1905), plastisku gotikas formu bagātā baznīca Salantos (1906–1911), dievnams Žiobiškos (1902–1911), romānikas formās celtā divtorņu trīsjomu baznīca ar izvērstu transeptu Alantos (1904–1912), baznīca Ramuģalos (1902–1914) u. c.⁸ Pēc analogijām par viņa darbiem lietuviešu arhitektūras vēstures pētnieki uzskata arī baznīcas Kelmē (1901–1908), Akmenē (1907–1912), Vilkijā (1900–1908), Jurbarkā (1902–1907) un citur.

Kas raksturīgs visām K. E. Strandmaņa celtajām baznīcām Lietuvā?

Vienalga, vai tās ir divtorņu vai vientorņa, gotikas vai romānikas formās, ar izvērstu vai vienkāršāku plānojuma telpisko uzbūvi — visām piemīt tradicionāla plānojuma kompozīcija, drošs, plastiski bagāts, stilistiski viengabalains vēsturisko formu pielietojums, taču ne kopējums. Ar arhitektūras formu palīdzību vienmēr tiek pausts ticības spēks un gara pacelšanās pāri ikdienas rūpēm un sadzīves niecībām. Neviena no viņa Lietuvas baznīcām nav ārējā veidolā skopa un pieticīga — arhitekts pratis pat vienkāršībā rast pilnskanīgu māksliniecisko tēlu un piesaistīt uzmanību pagātnes mākslas stilu — romānikas un gotikas — formu interpretējumam un valdzinājumam.

Lietuviešu pētnieki norāda, ka K. E. Strandmanis savos darbos nereti izmantojis konkrētus prototipus, piemēram, gotisko Elizabetes baznīcu Mārburgā un tādā pašā stilistikā veidoto Jāņa baznīcu Stokholmā.⁹ Pirmā no minētajām (1235–1283, 14. gs. pirmā puse) ir divtorņu, ar smailiem torņu noslēgumiem, pusapļa apsīdu un tāda paša veida transepta galiem. Taču šī baznīca varēja kalpot tikai kā idejas avots dažām divtorņu katedrālēm Lietuvā. Otra baznīca (1884–1890) ir ar vienu torni un izvērstu apjoma telpisko kompozīciju (arh. K. Mollers (C. Möller)). Arī tā varēja būt tikai kā viens no daudziem citiem līdzīgiem objektiem, kas tika studēti, lai veidotu savu

rokrakstu, piemēram, Gustava Ādolfa baznīca Zundsvālā.

No nozīmīgākajiem K. E. Strandmaņa darbiem Latvijā minama Jelgavas Sv. Jura un Dievmātes Jaunavas Marijas debesis uzņemšanas godam veltītā katoļu baznīca (1904–1906). Baznīca celta no sarkanajiem ķieģeļiem, tai ir viens tornis, transepts un trīs jomi. Baznīcas torņa apakšējā daļa visai īpatnēji ieaudzēta lūgšanu telpas apjomā, kaut gan tornis ir ar to tikai bloķēts. Tas panākts, veidojot palielus, ar teltsveida jumtu segtus poligonālus kāpņu telpas izvirzījumus abpus tornim. Dievnama apjoma kompozīcijā dominē vertikālisms, fasādes ir atraktīvi uzirdinātas, lietojot frīzu joslas, arkatūras, lizēnas un ailu apmaļu dekoru. Torņa galvenajā fasādē izveidots liels rozēs logs. Atsevišķās vietās, kā nišās, torņa fasāžu augšdaļā, galvenās ieejas portālā un citur izmantots apmetums.

It īpaši tornis tādējādi optiski kļuvis vieglāks, jo smagnējais sarkanais ķieģelis tikai ierāmē vimpergus un smailloka logailu apmales. Smalki izstrādātas ir dievnama fasāžu detaļas, piemēram, galvenās ieejas portāla gotiskie kapiteļi un šie paši elementi logailu arkādēs, greznie durvju eņģu metālkalumi, kāpņu izbūvju frīzu joslu sīkdaļas zem jumta dzegas un starpstāvu vietās u.c. Virs galvenās ieejas novietots cilnis ar Svētā vakarēdiena ainu. Tas gan ne pārāk labi iekļaujas smailloka arkā, kas aizpildīta ar ažūru ornamentu. Draudzes telpas pārsegumā izmantotas koka konstrukcijas, bet apsīdu pārsedz zvaigžņu velve no mūra.

No minētajām K. E. Strandmaņa projektētajām baznīcām Lietuvā proporcionālās uzbūves, silueta un fasāžu risinājuma ziņā vislielākā Jelgavas baznīcai ir Paņevēžas rajona Ramugalu baznīca, kas gan, pretēji baznīcai

3. att. Ramugalu katoļu baznīca (1902–1914, arh. K. E. Strandmanis)

4. att. Ramugalu katoļu baznīca

Jelgavā, nav bazilikas tipa. Abi dievnami ir ar vienu zvanu torni. Arhitektoniskajā risinājumā izmantoti arhitekta K. E. Strandmaņa un arī citu viņa amatbrāļu bieži lietotie kontrforsī, rozēs logs un dzegas arkatūra. Līdzīga ir abu dievnamu torņa fasādes kompozīcija — virs ieejas portāla novietots liels rozēs logs, virs tā, augšpus starpstāvu dzegai — logailu un nišu virkne, kurai seko dekoratīva frīzu josla un divas palielas smailloka logailas. Virs tām — augšpus jumta dzegai — jau torņa smailes pakāji rotā vimpergs ar apaļu nišu centrā, kurā ievietots pulkstenis. Atšķirība ir vienīgi torņa kontrforsu noslēgumā — Jelgavā tie beidzas īsī pirms dzegas, bet Ramugalos pāraug fialēs. Atšķirības vērojamas arī abpus tornim novietoto kāpņu telpu torņveida piebūvēs — Lietuvā neliels tornītis paceļas virs kvadrātveida apjoma, bet Jelgavā torņveida piebūvei dota lielāka patstāvība, tā ir masīvāka un liekas arī arhitektoniski veiksmīgāka. Saskatāmas arī citas detaļu atšķirības, kas liecina, ka arhitekts savus darbus nav atkārtojis tieši un centies katrā ienest kaut ko jaunu vai variēt esošo, vienlaicīgi palikdams uzticīgs arhitektoniskās kompozīcijas principiem kopumā. Draudzes telpas jomi pārsegti ar krusta velvēm, kuras balsta masīvi pilāri. Tāpat kā Jelgavā, kopējā noskaņa ir gotiska, taču abos gadījumos šī noskaņa sasniegta atšķirīgi — Jelgavā ar stilistiski atbilstošu koka konstrukciju lietojumu, Ramugalos ar tādām pašām mūra konstrukcijām. Arhitekts Lietuvā izpildījis arī mazākus pasūtījumus. Viens no tādiem ir *Ylakiu* kapu kapliča (1904). Nelielā vienjoma celtnē ir gotiska, pie ieejas veidots neliels lievenis, altārgalā — kvadrātveida apsīda.

Ja Jelgavā K. E. Strandmanis eksterjerā un interjerā izmantojis tikai gotikas formas, tad cits viņa darbs Lietuvā — Alantu Sv. Jakuba katoļu baznīca ir neoromānikas celtnē. Trīs jomu dievnamam ir divi masīvi torņi un koris ar divām sānu apsīdām. Ēka pārsegta ar krusta velvēm. Tā atspoguļo 19. gs. otrās puses arhitektoniskās domāšanas noturību arī 20. gs. sākumā. To nevar teikt par

K. E. Strandmaņa nākošo darbu — Višķu katoļu baznīcu (1908–30. gadi). Tā ir bazilikas tipa, ar bloķētu torni, izvērstu transeptu un kori ar trim apsīdām. Pie torņa sāniem pieslēdzas pusapļa izvīzījumi kāpnēm. Visai interesanta ir lielā torņa augšdaļa — virs četrstūra korpusa novietota astoņstūra galerija ar laternai līdzīgu noslēgumu, kuru vainago piramidāla smaile. Baznīcas cēlā, majestātiskā un monumentālā apjoma izteiksmību vairo gleznieciskais materiāls — kalti granitakmeņu bloki. Višķu katoļu baznīca labi raksturo K. E. Strandmaņa darbību laika ritumā, jo šajā viņa darbā dominē pilnīgi jauns būvformu un elementu traktējums, kaut arī apjoma telpiskā uzbūve ir tradicionāla un baznīcas fasādēs lietoti romānikas stila elementi, kā pusapļa arkas, kontrforsī u.c., turklāt izmantotie romānikas motīvi labi iekļaujas ziemeļnieciski skarbijās 19. gs. un 20. gs. mijas stilistiskajās nokrāsās. Tomēr dievnama arhitektūra kopumā jāattiecina jūgendstilam. Monumentalitātes un nesadrumstalotības iespaids radīts dievnama iekšienē, kur pārsegumā izmantotas cilindriskās un krusta velves.

K. E. Strandmaņa darbs (kopā ar arh. Ludvigu Melvilu (*L. Melville*)) ir arī Liepājas Sv. Jāzepa katoļu baznīca, — kas ir 1894.–1900. gadā pārbūvēta vecā, 1762. gadā iesvētītā baznīca.¹⁰ Jaunais asimetriskais dievnams iekļāvās Liepājas pilsētas 19. gs. otrās puses apbūvē un mākslinieciskā ziņā neatpalika no pārējām pilsētas baznīcām. Ir zināms, ka K. E. Strandmanis galvenokārt pievērsies interjeram.

Jāsecina, ka šeit nav daudzu katoļu baznīcu draudžu telpu ārišķīgā spožuma pieblīvētās gaisotnes. Taču telpa nav arī mākslinieciski nabadzīga. Gluži otrādi — tā ir mākslinieciski piesātināta un galvenais uzsvars ir likts uz sienu un griestu dekoratīvo risinājumu, kas ir mākslinieciski un dekoratīvi ļoti bagāts un pārsteidz ar motīvu dažādību, kuri kopumā iekļaujas vienotā stilistiskā gammā. Rotātas ir sienas, kuru rotājumi pielāgojas arhitektoniskajām formām — arkām,

dzegām utt., tāpat arī pārsegumi, kur, piemēram, sānu jomos griestu koka sijas un to starplaukumi ir greznas ornamentikas piesātināti. Šāda pieeja — galvenās — draudzes telpas interjera risinājumā liecina, ka autors centies arhitektūru papildināt ar mākslu, neveidojot plastiskus rotājumus, bet gan konfesionai mazāk raksturīgu dekoratīvi piesātinātu plakni (sienas noformējumu).

K. E. Strandmaņa celtās baznīcas veido ievērojamu sakrālā kultūras mantojuma daļu gan Latvijā, gan Lietuvā. Tās joprojām būtiski ietekmē lauku un pilsētu vēsturisko vidi, dodot tai individuālu, savdabīgu un laikmeta mākslu atspoguļojošu raksturu. Mākslinieciski daudzveidīgā, būvmākslas attīstības plūsmā iekļautā arhitekta daiļradē vēl daudz kas ir pētāms, sikāk apzināms arī viņa dzīves gājums, mazāk zināmie darbi, māksliniecisko rokrakstu noteicošie faktori un ietekmju avoti.

Ja K. E. Strandmaņa darbību Latvijas un Lietuvas arhitektūras saskarsmes jomā

jāvērtē kā nozīmīgu, tad no tās daudz neatpaliek būvinženiera Floriana fon Viganovska (*F. von Wyganowsky*) radošais veikums, kas tāpat vienlīdz nozīmīgs kā Latvijā, tā Lietuvā. Viņš dzimis Grodņas guberņas Kotras muižā 1854. gadā, miris 1914. gadā Rīgā. No 1873. gada līdz 1879. gadam mācījies Rīgas Politehnikumā, izglītību turpinājis Nikolaja Kara akadēmijā. No 1881. gada līdz 1901. gadam viņam Rīgā bija birojs.¹¹ 1891. gadā priesteris K. Cirtauts lūdza F. fon Viganovski izstrādāt Kauņas katedrāles rekonstrukcijas projektu, kurai jau šajā laikā bija piešķirts bazilikas statuss.

F. fon Viganovskis paredzēja seno gotisko baznīcu pārklāt ar savam laikam populāru neogotisku dekoratīvo ietēru.¹² Šis projekts netika realizēts, bet Sv. Sakramenta kapličas piebūve (1895) tomēr tika realizēta. Viņa projektēts ir iespaidīgais ģimes nams (1883) ar veikaliem Rīgā, Pulkveža Brieža ielā 2. Ēka, kas sākumā piederēja pašam būvinženierim,

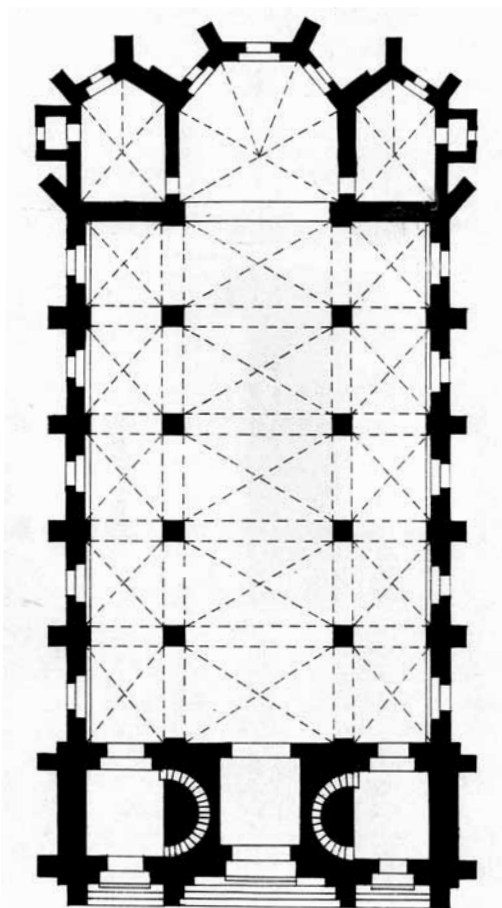
5. att. Ģimes nams ar veikaliem Rīgā, Pulkveža Brieža ielā 2 (1883, būvinž. F. fon Viganovskis)

6. att. Sv. Franciska katoļu baznīca Rīgā (1889–1892, būvinž. F. fon Viganovskis)

un šeit atradās arī viņa birojs, risināta t. s. ķieģeļu stilā. Fasādēs brīvi stilizēti viduslaiku arhitektūras motīvi — smailarkas, arkatūras u. c. Šī ēka izceļas blakus esošo vidū ar īpašu, plastiski veidotu asimetrisku fasādi. Galvenā ieeja izcelta ar rizalītu, taču tam ir pakārtota loma galvenās fasādes arhitektoniskajā risinājumā. Daudz vairāk akcentētas ir abas fasādes malas — ar spēcīgi izvirzītiem balkoniem un grezni rotātiem zelmiņiem. Liela nozīme ēkas izteiksmīguma radīšanā ir arī materiāla tonālai atšķirībai, jo lietots sarkanais un dzeltenais ķieģelis. Šāda materiāla tonālā kombinācija sastopama arī citos, vēlākajos F. fon Viganovska darbos. Viens no tādiem ir Sv. Franciska katoļu baznīca (1889–1892) Rīgā, Katoļu ielā 16.¹³ Baznīcas arhitektūras izteiksmība tikai retu var atstāt vienaldzīgu. Telpiskā risinājuma pamatā ir trīs jomu sistēma. Vidējais joms, lai izveidotu kori, paga-

rināts un beidzas ar poligonālu noslēgumu. Abās pusēs korim ir sakristejas, virs kurām atrodas ložas. Ieejas izvietotas arī ēkas sānos. Pārsegumā izmantotas krusta velles. Sarkano ķieģeļu celtnes dzegas, logu un durvju ierāmējumam, kolonnām un atsevišķās citās vietās izmantoti dzeltenie ķieģeļi. Pamats mūrēts no rupji aptēstiem laukakmeņiem. Korekti izpildītās ķieģeļu sīkdaļas fasādēs un arī iekšienē rada mākslinieciski izteiksmīgu iespaidu. Jāpiebilst, ka iekšējā iekārta līdz pēdējam sikumam atbilst stila prasībām, ikviena detaļa ir atsevišķi projektēta, pat sienu un velvju polihromija.¹⁴

7. att. Sv. Franciska katoļu baznīca Rīgā. Stāva plāns

Sarkano ķieģeļu celtnes dzegām, logu un durvju ierāmējumam, kolonnām un atsevišķām detaļām lietoti dzeltenie ķieģeļi, gluži tāpat, kā minētā īres nama ar veikaljiem Pulkveža Brieža ielā 2 fasādē. Tas liecina par būvzinženiera stilistiskajiem meklējumiem šajā laika posmā.

Sv. Franciska baznīcas galvenā fasāde ar diviem torņiem, trīs perspektīvajiem portāliem, rozes logu un vimpergu ir tuva 19. gs. vidū celtajām katoļu baznīcām Lielbritānijā, Francijā un citās Eiropas zemēs. Piemēram, *St.-Jean-Baptiste-de-Belleville* baznīca Parīzē (1854–1859, arh. Ž. B. A. Laši (*J. B. A. Lassus*)), *St. Finn Bars* baznīca Korkā, Īrijā (1863, arh. V. Bērdžess (*W. Burges*)), kas ir Viktorijas laika ēka ar diviem torņiem un trīs portāliem rietumu fasādē, kuras arhitektūra sakņojās gotikas katedrāļu paraugos Francijā. Taču Sv. Franciska baznīcas rietumu fasādes līdzība ar neogotikas katedrālēm Francijā izpaužas tikai fasādes kompozīcijā. Tās izmantošana simbolizēja katoļu ticības pieaugošo varenību, kas reformācijas laikā tika iedragāta. Sava nozīme bija arī tradīcijām, jo baznīca bieži asociējās ar gotisku celtni kā luterāņiem, tā katoļiem. Turklāt, viduslaiki ir kristīgās ticības ienākšanas laiks Latvijā. Vēsturiski izstrādātas fasādes shēmas izmantošana nenozīmēja, ka arhitekts nodarbojies ar kopēšanu. Gluži otrādi, nācās krietni papūlēties, lai ar racionāliem paņēmieniem, atmetot kādreiz tik obligāto skulpturālo dekoru, radītu krāšņu, varenu un viduslaiku mistikas cauraustu tēlu. F. fon Vīganovskim tas ir izdevies, un šodien Sv. Franciska baznīca ir viens no izteismīgākajiem neogotikas dievnamiem Rīgā.

Šo baznīcu var salīdzināt ar F. fon Vīganovska projektēto dievnamu Lietuvā — Pabiržē (1902–1910), kas tāpat ir gotiskās formās celta divtorņu, trīsjomu baznīca, pārsegta ar krusta velvēm. Plānojuma konstruktīvā shēma ir līdzīga, taču tās detaļās vērojamas arī atšķirības. Sv. Franciska baznīcas altāra apsīdas abās pusēs esošajām divstāvu sakristejām gals ir poligonāls, Pabiržē esošajām

8. att. Sv. Franciska katoļu baznīca Rīgā. Draudzes telpa

vienstāva sakristejām — taisns. Atšķirīgs ir arī ieejas mezgls un torņa kāpņu risinājums. Pie kam Pabiržu baznīca ir lielāka — tās centrālajam jomam ir septiņas, Sv. Franciska baznīcai tikai piecas travejas. Telpiski citādi risinātas ir arī pašas sakristejas. Rīgā tās ir divstāvu, otrajā stāvā izveidojot ložas, Pabiržē — vienstāva, taču plānojumā aizņemot telpu abās pusēs noslēdzošajai travejai.

Vairāk atšķirīgas iezīmes meklējamas fasāžu arhitektoniski dekoratīvajā risinājumā. Sv. Franciska baznīca ir vecāka, tā tapusi eklektisma stila laikā. Varbūt tāpēc fasādes ir greznākas, dekoratīvi piesātinātākas, izmantojot arī jau minētos divu atšķirīgu tonu — sarkanos un dzeltenos — ķieģeļus. Tie ar savu tonālo kontrastu vairo dzegu, rozes loga nišas, portālu, ailu apmaļu un citu detaļu izteiksmību.

9. att. Pabirzes katoļu baznīca
(1902–1910, būvinž. F. fon Viganovskis)

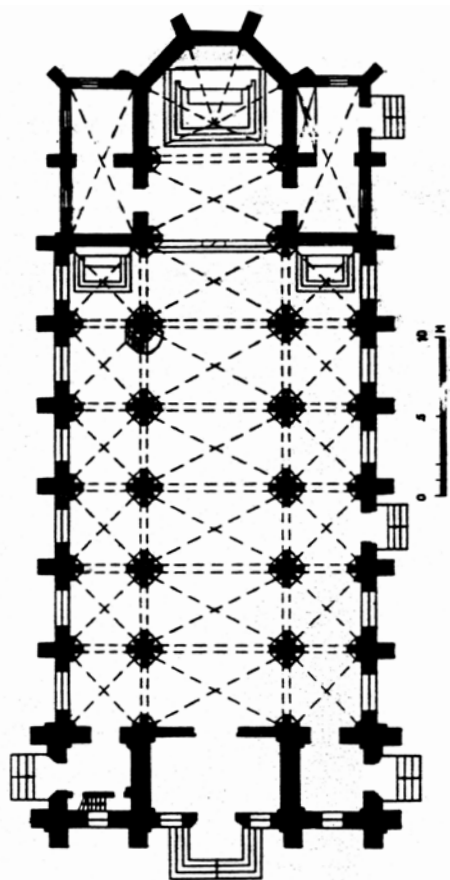
10. att. Pabirzes katoļu baznīcas draudzes telpa

Pabirzes baznīcas fasādes ir vienkāršākas un to var saprast — tā tapusi jūgendstila laikā, kad vēsturisko stilu formas, ja arī pielietotas, tika vienkāršotas, kļuva lakoniskākas un simboliskākas. Taču arī šī baznīca var lepoties ar fasāžu plastiskumu, detaļu bagātību un māksliniecisko izteiksmību. Abām baznīcām kontrforsis izceļ torņu stūrus un ritmiski sadala garenfasādes, virs galvenās ieejas likts liels rozes logs, virs tā — logailu vai nišu virkne, kuru vainago zelminis. Pabirzes baznīcai būvinženieris nav jutis vajadzību likt vēl vienu starpstāvu dzegu zem rozes loga, zelminī novietojis trīs nišas (Rīgas baznīcā šeit ir apaļš logs treljapa motīva dekora ieskāpumā). Savukārt torņu augšstāvā Rīgas baznīcai ir divas logailas, Pabirzes — viena. Pilnīgi atšķirīgas ir torņu smailes, kas Sv. Franciska baznīcai ir vienkāršākas, ar vimpergiem, bet Pabiržē

ar maziem stūru torniņiem. Draudzes telpas jumtu abās vietās F. fon Viganovskis ir uzirdinājis ar vienādām lukarnām.

Kas attiecas uz interjeru, tad Sv. Franciska baznīcas draudzes telpas dekoratīvais risinājums ir *gotiskāks*, mistiskāks, altārdaļas izteiksmību vairo trīs greznās vitrāžas šīs daļas logos. Pabirzes draudzes telpa savukārt ir tonāli gaišāka, sienu dekoratīvais risinājums pastelīgāks, bez īpašiem kontrastiem, pie kam apsidā nav logu, kas vizuāli mazina galvenā altāra uztveres nozīmīgumu, jo tas atrodas krēslā.

Kopumā par šīm abām baznīcām jāsaka, ka to autors radījis nozīmīgas sava laika liecības, kas raksturo šī laika Lietuvas un Latvijas arhitektūras saiknes, vienam meistaram projektējot abās zemēs, pievērsties vienādiem stilistiskiem meklējumiem.

11. att. Pabirzes katoļu baznīcas stāva plāns

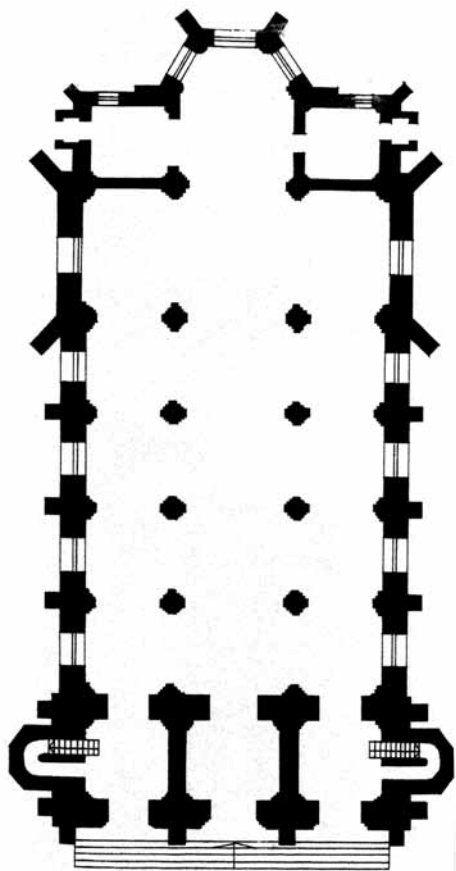
Pirms Sv. Franciska baznīcas uzcelšanas, pēc F. fon Viganovska projekta Latvijā realizēta Viļakas katoļu baznīca (1884–1890), viena no emocionāli iespaidīgākajām neogotikas sakrālajām celtnēm Latvijā. Baznīcai ir divi kvadrātveida torņi ar astoņskaldņu smailēm. Vimpergus tajos bagātina smailloka nišas. Tās redzamas arī transepta zelminī. Apjomu un torņu skaldnes izceļ vairāku pakāpju kontrforsī ar profilētām, apmetumā izveidotām dzegām. Baznīcas logi ir smailloka, ar greznu gotisku spraišļojumu. Tie visi rotāti ar vitražām. Dievnamam ir trīs jomi, krusta velvju slodzi nes astoņi masīvi pilāri. Līdzīgi kā Sv. Franciska baznīcai Rīgā, arī Viļakā ir trīs

ieejas, katra ar nartekstu. No abām malējām poligonālās izbūvēs kāpnes ved augšup uz luktām. Abās pusēs prezbitērijam ir sakristejas. Vienu no tām izmanto par ģērbkambari, bet otrā stāvā ir noliktavas. Fantastisku iespaidu rada stilistiski viengabalainais interjers. Pilāru stāvi un nerviras ir sarkanajā ķieģelī, pārējas sienas plaknes apmetumā. Vietām sienas ir ornamentāli dekorētas pilnībā, citur tikai papildina nerviras vai velvju ieloces. Iekārtas priekšmeti, kas arī ir gotiski, pārsteidz ar savu perfekto mākslinieciski amatniecisko izpildījumu. Tie ir divi sānu altāri, centrālais altāris un kancele.

F. fon Viganovska darbam Viļakā var atrast analogijas arī kaimiņu zemēs. Galvenās fasādes kompozicionālā shēma ir līdzīga baznīcām Polijā — Kobilinā (1898–1904, arh. F. Pšeslavskis (*F. Przeslawski*)) un Baranovo (1910–1926, arh. J. Dzerzanovskis

12. att. Viļakas katoļu baznīca (1884–1890, būvinž. F. fon Viganovskis)

13. att. Viļakas katoļu baznīcas stāva plāns

(*J. Dzierzanowski*)) un M. J. Wojcehovskis (*M. J. Wojciechowski*) u. c. Tomēr šiem dievnamiem kompozicionāli akcentēta ir vidusdaļa starp torņiem, turpretim Viļakas katoļu baznīcai torņiem ir galvenā loma — centrālā daļa starp tiem ir it kā iespiesta un līdz ar to galvenās fasādes organizācijā nav tik nozīmīga.

Taču atgriezīsimies pie F. fon Viganovska darbu analīzes Lietuvā, kontekstā ar Latvijā paveikto. Te minami F. fon Viganovska projektētie dievnami, kuri salīdzinoši vēlāk celti. Tā ir baznīca Kamajos (1903–1909), kas ir atšķirīga no pārējiem F. fon Viganovska darbiem. Tās arhitektūrā gotikas formas

ir vienkāršotas un bez grezniem dekora elementiem. Arī abu simetrisko torņu noslēgums liekas kā nepabeigts. Taču minētais neliecina, ka šī dievnama arhitektūra būtu jāuzskata kā otršķirīga. Drīzāk tā ir savdabīga liecība par projektētāja meklējumiem. Viņa darbi ir arī baznīcas Panemunelē (1898–1911, projekts izstrādāts jau 1894. gadā), kas paredzēja baziliku ar vienu torni un iespaidīgu, Viļakas baznīcai līdzīgi risinātu iekšstelpu arhitektonisko un māksliniecisko izveidojumu, Josvainos (1898–1911), Kamenkos (1903–1907), Alkavučos (1901–1905) un Naujamiestā (1899–1908). Šī ir iespaidīgu apmēru divtorņu baznīca, kas celta gotiskās formās no dzeltenīgi pelēkiem ķieģeļiem. Īpaši uzsvērtā ir dievnama vertikālitate, kas izpaužas gan torņu, gan altāra apsīdas risinājumā. Tāpat kā citos F. fon Viganovska darbos, arī šeit redzami kontrforsī, smailarku nišas un ailas,

14. att. Kamaju katoļu baznīca (1903–1909, būvīnž. F. fon Viganovskis)

grezni māsverka paraugi. Tomēr kopumā šī baznīca ir atšķirīga no citiem būvzinieņa darbiem gan Lietuvā, gan Latvijā. Dievnama interjerā izpaužas tas pats majestātiskais vertikālisms, kas eksterjerā.

Jāpiemin arī F. fon Viganovska projektētā Rēzeknes katoļu baznīca (1888–1902), kas celta vecās, 1887. gadā nodegušās koka baznīcas vietā. Baznīcas griestus, kas ir koka konstrukcijās, balsta astoņas mūra kolonnas, kuras draudzes telpu sadala trīs jomos. Prezbitēriju, kuram abās pusēs izvietotas sakristejas, no vidusjoma atdala dievgalds. Šī pilnībā no sarkanajiem ķieģeļiem celtā ēka izceļas ar lakonisku fasāžu dekoru un savdabīgi traktētu portālu pie galvenās ieejas.

Šo divu arhitektu — Strandmaņa un Viganovska — darbību var raksturot kā īpaši eiropesku, jo piedēvēt to tikai Latvijas videi nav iespējams, abi strādājuši gan Latvijā, gan Lietuvā. Viens savu profesionālo izglītību ieguva Zviedrijā, otrs — Rīgas Politehnikumā. Abi, gūstot iespaidus

16. att. Naujamiesta katoļu baznīcas draudzes telpas logs

15. att. Naujamiesta katoļu baznīca (1899–1908, būvinž. F. fon Viganovskis)

no Rīgas arhitektūras skolas, iekļāvās Rietumeiropai tuvās eklektisma arhitektūras attīstības tendencēs. Viennozīmīgi var teikt, ka Strandmaņa un Viganovska darbi Lietuvā veicināja neogotikas attīstību un popularizāciju. Taču nevar apgalvot, ka minētie arhitekti bija vienīgie šī eklektisma stila formāli stilistiskā virziena celmlauži Lietuvā. Pirms tam jau gotikas formās tika celta vesela virkne baznīcu, kuru projektu autori bija vietējie arhitekti, kā, piemēram, Vaclavs Mihņēvičs, Nikolajs Andrejevs, būvinženieris Antons Filipovičs-Duboviks (1865–1930) un citi. Piemēram, N. Andrejeva celta ir Anukšču katoļu baznīca (1899–1909), visai iespaidīgu apmēru celtnē nelielajā miestīņā.

20. gs. sākumā vēl divas baznīcas Lietuvā projektēja Latvijā izglītību guvuši arhitekti. Viena no tām bija katoļu baznīca Kupiškos, gotiskās formās (1900–1914, arh. K. Rončevskis). Konstantīns Rončevskis (*K. Ronczewski*) dzimis 1875. gadā Pēterburgā, studējis arhitektūru Rīgas Politehnikumā (1892–1898), Minhenē un Parīzē tēlniecību (1905–1911). K. Rončevskis Rīgas Politehniskajā institūtā par docentu sāka strādāt 1899. gadā.

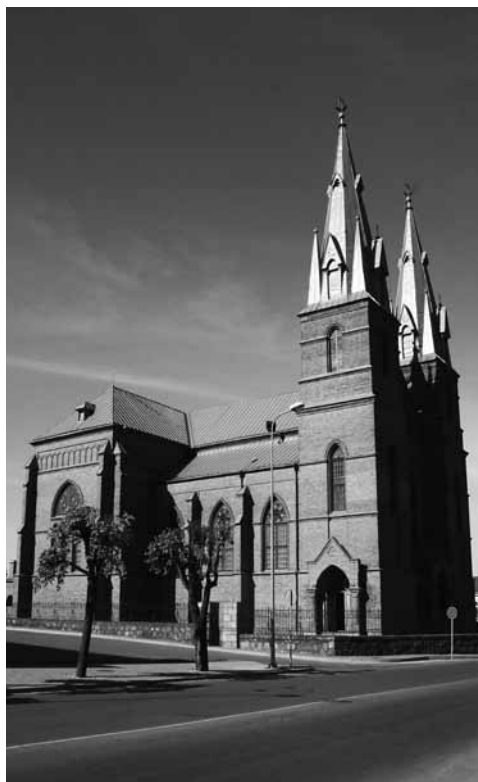
No 1903. līdz 1905. gadam viņš bija adjunktprofessors. Augstskolā viņš atgriezās tās evakuācijas gados un laika posmā no 1917. līdz 1918. gadam bija pēdējais Arhitektūras nodaļas dekāns.¹⁵ Kupišku baznīca ir viņa agrīns darbs, kura monumentālās proporcijas atsauc atmiņā baroka laika arhitektūru Lietuvā¹⁶, kaut gan stilistika ir pavisam cita.

Otra ir Salakas ciematiņā celtā katoļu baznīca (1906, arh. I. Morgulcs).¹⁷ Ignats Morgulcs (*I. Morgulcas*) bija Rīgas Politehnikuma 1886. gada absolvents. Viņa projektētās baznīcas, kurai bija viens masīvs tornis ar nesamērīgi mazu smaili, sienas bija celtas no rupji aptēsta laukakmeņa, un ēkas ārējais tēls to ļāva pielīdzināt skulptūrai. Ar savu skarbumu un plastiskumu ēka atgādina ievērojamā somu arhitekta Larsa Sonka

(*L. Sonck*) darbus. Līdzīga ir jau minētā Višķu katoļu baznīca.

Arhīvu materiāli reti dod ziņas par celtniecības darbu izpildītājiem. Taču laika posmā no 19. gs. otrās puses līdz 20. gs. sākumam ir atsevišķas ziņas par Latvijas meistaru darbību Lietuvā. Piemēram, meistari no Kurzemes piedalījās Šatjaikai baznīcas (1862–1875) celtniecībā, kuru sponsorēja F. Plāters (*F. Plater*). Kungu mājas celtniecību viņa dēlam Konstantīnam Plāteram vadīja kāds vācu tautības meistars no Liepājas — Rozenbanks (*Rosenbank*). Bieži F. fon Viganovska projektus realizēja mūrnieks Kārlis Anzulis. Var secināt, ka muižu īpašnieki, kas nolēma papildināt muižas apbūves kompleksus, tāpat kā sakrālo celtnu pasūtītāji, izmantoja Latvijas arhitektu pasūtījumus. Diemžēl būvprojekta dokumentāciju nebija obligāti saglabāt valsts iestādēs. Tāpēc daudz kas ir gājis zudībā 1905. gadā un vēlākos juku laikos. Ir tikai dažas liecības, piemēram, ka kņazs Aleksandrs Nariškins 1898.–1900. gadā Žagares muižā aicināja plaši pazīstamo dendrologu un Rīgas dārzu un parku direktoru Georgu Frīdrihu Kūfaltu (*G. F. Kuphaldt*; 1853–1938) izstrādāt muižas parka pārveidošanas un paplašināšanas projektu t. s. angļu stilā.¹⁸

Jauns posms Latvijas un Lietuvas arhitektūras saikņu attīstībā sākās ar Rīgas Politehniskā institūta absolventu darbību, kas īpaši izvērās 20. gs. sākumā. Kad cariskā valdība slēdza Viļņas universitāti (1832), Lietuvā nebija iespējams apgūt arhitekta izglītību. Sākotnējā Rīgas Politehnikumā tāda iespēja bija, kaut gan tolaik šī mācību iestāde nepretendēja uz augstākās mācību iestādes statusu. Kā jau minēts, 1896. gadā Politehnikums tika pārveidots par institūtu un 20. gs. sākumā tā absolventi kļuva par ievērojamiem arhitektiem, kuru nopelns ir Rīgas vēsturiskā centra apbūves lielākā daļa. Tie ir Konstantīns Pēkšēns, Eižens Laube, Aleksandrs Vanags un citi. Profesionālo izglītību minētajā augstskolā 19. gs. beigās–20. gs.

17. att. Rēzeknes katoļu baznīca (1888–1902, būvinž. F. fon Viganovskis)

sākumā ieguva arī pieci lietuviešu arhitekti. Viens no tiem bija Vladislavs Stipulkovskis (*W. Stypulkowski*), kurš dzimis 1866. gadā Viļņā, bet miris 1927. gadā Varšavā. Pēc studijām Rīgas Politehnikumā (1888–1891)¹⁹ viņš atgriezās Viļņā un nodarbojās ar privātpraksi. 1901. gadā V. Stipulkovskis kopā ar arhitektu Augustu Kleinu (*A. Klein*) izveidoja pirmo arhitektu biroju Viļņā.²⁰ V. Stipulkovskis projektēja baņķiera Jozefa Montvillas (*J. Montwill*; 1850–1911) dibinātās kolonijas dzīvojamās ēkas, kas bija vienstāva, dārza ieskautas un atgādināja nelielas muižu kungu mājas.²¹ Viņa projektēto villu, īres namu un kinoteātra Viļņā priekšroka dota baroka stila formām, lai gan atsevišķu dzīvojamu ēku arhitektūrā jūtama arī jūgendstila ietekme.

Otrs arhitekts, kura daiļradi daudz lielākā mērā ietekmēja Rīgas arhitektūras skola, ir Eduards Rouba (*E. Rouba*). Viņš, droši vien ar pārtraukumiem, mācījies Rīgas Politehniskajā institūtā no 1895. gada līdz 1906. gadam²² un beigās ieguvis civilinženiera diplomu. E. Rouba dzimis 1875. gadā Kauņas guberņā muižnieku ģimenē un līdz 1938. gadam dzīvoja Viļņā. Kopā ar citu Rīgas Politehnikuma absolventu — Aleksandru Zaštovtu (*A. Zasztowt*) viņš 20. gs. sākumā nodibināja projektēšanas biroju *Celtnieks*. Jāpieņem, ka šādu biroju rašanos Viļņā ietekmēja Rīgas arhitektūras skola, kas īpaši iespaidoja atsevišķu arhitektu darbību. 1912. gadā pēc arhitekta E. Roubas projektiem celta vesela virkne ēku Viļņā — Pamenkalnu ielā Nr. 14, 22, 24, 26, 28.²³ Ēkas piederēja pilsētas pārvaldes locekļiem, kuru vidū bija arī E. Roubas kolēģis A. Zaštovts. Tās bija četrstāvu ēkas ar komfortabliem dzīvokļiem. To apjomu struktūra ir individuāla, tomēr savienota ar ugunsdzēsības vienā rindā. Šo ēku zelmīņi atgādina Rīgas nacionālā romantisma garā celto ēku zelmīņus. Tomēr atsevišķi dekoratīvie elementi, kā stilizētie putni un dzīvnieki, kā arī abstrakti grafiski zīmējumi bija autora individuālā fantāzija. Ēkas ar līdzīgām fasādēm Viļņā vēlāk vairs nebija realizētas.

Minētais A. Zaštovts, celtniecības tehniķis, dzimis 1874. gadā Kauņas guberņā, Rīgas Politehnikumā mācījies mašīnbūvniecību no 1894. līdz 1899. gadam²⁴. Viņam piederēja māja J. Montvillas kolonijā, Lukišķu rajonā, Viļņā, un viņš laikā no 1911. līdz 1913. gadam ņēma daļību šīs dzīvojamās komūnas izveidē.

Vladislavs Dombrovskis (*V. Dombrowski*) dzimis Kauņas guberņā 1854. gadā, 1878. gadā absolvēja Rīgas Politehnikumu un 1882. gadā Pēterburgas mākslas akadēmiju. Viņš pārsvarā strādāja Krievijā, un viens no viņa darbiem ir neogotiskā baznīca Odesā.²⁵

Tikai vienu gadu Rīgas Politehnikumā (1893) mācījās Mihails Duboviks

(M. Dubovikas; 1871–1938) no Minskas guberņas. 1902. gadā viņš absolvēja Pēterburgas Civilinženieru institūtu un laika posmā no 1905. līdz 1912. gadam praktizēja Kauņas guberņā, vienlaicīgi ieņemot Kauņas pilsētas arhitekta amatu. 1905.–1907. gadā viņš projektēja baznīcas Viļņas apvidū — Balninkā, Rudaminē, Lazdunā, Ikaznē, Rukainā, Krevē, Elnē u. c. Viņa daiļradē vērojama jūgendstila ietekme un nacionālā romantisma iezīmes. Viens no raksturīgiem piemēriem teiktajam ir koka baznīcas projekts (1907) Madininkā. Savos citos sakrālās arhitektūras darbos viņš bieži izmantojis ķieģeļu un laukakmens mūra kombināciju.²⁶

Jāsecina, ka 19. gs. otrajā pusē–20. gs. sākumā Latvijā izglītību guvušie, kā arī Latvijā praktizējošie arhitekti sekmēja jaunu stilistisko strāvojumu izplatību Lietuvā. Gadsimtu mijā pēc K. E. Strandmaņa un F. fon Viganovska projektiem Lietuvā bija uzcelts ievērojams skaits baznīcu, kas šodien veido mūsu kaimiņzemes minētā laika posma sakrālās arhitektūras mantojuma nozīmīgu daļu. Tieši Rīgas arhitektūras skolas ietekmē veidojās ciešas saiknes starp Latviju un Lietuvu. Šajā radošajā procesā ieguvējas bija abas puses. Ideju, domu un pieredzes apmaiņa gan Lietuvā, gan Latvijā veicināja kvalitatīvas sakrālās arhitektūras rašanos, ar kuru varam lepoties vēl šodien.

Avoti un piezīmes

- ¹ No 1896. gada Rīgas Politehniskais institūts, tagad Rīgas Tehniskā Universitāte.
- ² Citi autori baznīcas celtniecību datē ar 1866.–1883. gadu. M. P. Berči par projekta autoru norādījis V. Neimanis. Sk. Neumann W. *Lexikon Baltischer Kunstler*. Rīga: Jonck & Poliewsky, 1908. S. 14.
- ³ Лукшионите-Толвайшене Н. Литоско-латышские архитектурные связи в конце 19–в начале 20 вв. *Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas*. Zinātnisku rakstu krājums. Daugavpils: Saule, 2006. Nr. 8. 295.–302. lpp. Baznīcas

projekta autori un to darbība sīkāk analizēta citos izdevumos. Sk. Lukšionytė-Tolvaišienė N. Rokiškio bažnyčia: statybos istorija ir meniniai bruožai. *Rokiškis. Miestas. Kraštas. Žmonės*. Vilnius: Diemedžio leidykla, 1999. 239.–262. lpp.

- ⁴ Zilgalvis J. Architektas Karlas Eduardas Strandmannas Latvijoje ir Lietuvoje. Palanga. Švč. *Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia. Istorijos, architektūros, meno kūrinių, archyvų tyrimai*. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, Regionų kultūrinių iniciatyvų centras. 2007. 41.–47. lpp.
- ⁵ Repetzky H. Carl Edvard Strandman — ein schwedischer Architekt in Libau/Liepāja. Manuskripts Latvijas mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūtā. 2. lpp.
- ⁶ Jasėnas K. *Visuotinė meno istorija*. Mintauja, 1923. T. 1. 457. lpp.
- ⁷ Misius K., Šinkūnas R. *Lietuvos kataliku bažnyčios /žinynas/*. Vilnius: Pradai, 1993. 22. lpp.
- ⁸ *Lietuvos architektūros istorija. T. III. Nuo XIX a. II-ojo dešimtmečio iki 1918 m.* Vilnius: Savastis, 2000. 250.–255. lpp.
- ⁹ Turpat, 253. lpp.
- ¹⁰ Krastiņš J., Strautmanis I., Dripe J. *Latvijas arhitektūra no senatnes līdz mūsdienām*. Rīga: Baltika, 1998. 64. lpp.
- ¹¹ *Album Academicum des Politechnicums zu Riga 1862–1912*. Rīga: Jonck und Poliewsky, 1912. S. 31.
- ¹² Samuolienė S. Latvių architekto F. Viganovskio darbai Lietuvoje. *Acta Baltica* 94. Kaunas: Aesti, 1997. 120.–123. lpp.
- ¹³ Celtniecība detalizēti aprakstīta grāmatā Budže A. *Rīgas dekanāta Romas katoļu baznīcas un kapsētas*. Rīga: Rīgas Metro-polijas kūrība, 1995. 380.–394. lpp.
- ¹⁴ Baznīcas interjers un tā iekārta aplūkota izdevumos: Banga V., Čoldere D., Levina M. u. c. *Rīgas dievnami. Arhitektūra un māksla*. Rīga: Zinātne, apgāds Mantojums, 2007. 357.–363. lpp.; Zilgalvis J. *Neogotika Latvijas arhitektūrā*. Rīga: Zinātne, 2005. 2008. 212. lpp.; Levina M.,

- Zilgalvis J., Tipāne A. u. c. *Sakrālās arhitektūras un mākslas mantojums Rīgā*. Rīga: Neputns, 2010. 256.–263. lpp.
- ¹⁵ Krastiņš J., Treigūts O., Upmanis E. RPI Arhitektūras nodaļa, 1869–1918. *Latvijas arhitektūras meistari*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995. 11. lpp.
- ¹⁶ *Lietuvos architektūros istorija. T. III. 237.* lpp.
- ¹⁷ Turpat, 259. lpp.
- ¹⁸ Heins A., Zilgalvis J., Lukšionīte-Tolvaišiene N. *Pilis un muižas Igaunijā, Latvijā un Lietuvā*. Rīga: Elpa, 2007. 359. lpp.
- ¹⁹ *Album Academicum des Politechnicums...* S. 208.
- ²⁰ Lukšionytė-Tolvaišienė N. Vilniaus architektai (1850–1914). *Europos dailė. Lietuvišiej variantai. VDA darbai*. Vilnius: Leidybos centras, 1994. 227.–269. lpp.
- ²¹ Лукшионите-Толваишене Н. Литовско-латышские архитектурные связи в конце 19—в начале 20 вв. 295.–302. lpp., Lukšionytė N. Kolonie mieszkaniowe Wilna u schyłku XIX i na początku XX wieku inicjatywa budowlana Józefa Montwiłła. *Kwartalnik architektury i urbanystiki*. 1989. Nr. 1–2. 91.–105. lpp.
- ²² *Album Academicum des Politechnicums...* S. 361, 740.
- ²³ Lukšionytė-Tolvaišienė N. *Istorizmas ir modernas Vilniaus architektūroje*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2000. 158.–159. lpp.
- ²⁴ *Album Academicum des Politechnicums...* S. 340
- ²⁵ Федоров В. П. *Россия в её прошлом и настоящем (1613–1913)*. Москва, 1914; *Lietuvos architektūros istorija. T. III. 267.* lpp.

LINKS BETWEEN LATVIAN AND LITHUANIAN SACRAL ARCHITECTURE IN THE SECOND PART OF THE 19TH CENTURY — BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Jānis Zilgalvis
Nijole Lukšionīte

Summary

Key words: *history of Latvian and Lithuanian architecture, sacral architecture, activity of architects practising in Latvia and Lithuania*

In the second part of the 19th century — at the beginning of the 20th century, architects having acquired education at the Riga Politechnicum and practising in Latvia facilitated the distribution of new stylistic trends in Lithuania. During this time period, a considerable number of churches were built in Lithuania according to designs by architect K. E. Strandmanis and the building engineer F. von Viganovskis – these churches make an important part of the sacral architecture heritage in Lithuania in the given time period. Their contribution in Latvia is no less outstanding. Also, a number of other architects have worked in Lithuania who had acquired education in the mentioned educational institution in Riga. Exchange of ideas, thoughts and experience facilitated the formation of qualitative sacral architecture that we can be proud of still today, in Lithuania as well as in Latvia. The goal of this paper is reflection of these links and creation of cultural values.